

I Hull fick de bostadslösa nog

I hamnstaden Hull i nordöstra England köpte bostadslösa ungdomar tillsammans ett förfallet hus. Året var 1986. 33 år senare rår Giroscope om 100 fastigheter. En hel rörelse har vuxit fram – Self help housing.

– Look for the yellow door, sa Martin.

Det känns som att vandra i en film av Ken Loach, vi går längs en ändlös gata med arbetarklassens brittiska tegelradhus på bägge sidor. Och vi letar efter ett grått hus med en knallgul dörr. Till slut ser vi den, dörren som lyser upp västra Hull.

Namnet Giroscope kom sig av att de bostadslösa i Hull fick idén att slå ihop sina utbetalningsavier för arbetslöshetsunderstöd, sina girolappar, och använda dem som grundplåt för att gemensamt köpa ett förfallet hus. I gruppen fanns människor i behov av både bostad och meningsfull sysselsättning. Huset gav dem allt. Detta var under Margaret Thatchers tid som premiärminister, ett 1980-tal med mängder av punkare, bostadslösa och arbetslösa, särskilt i norra England.

Då hade Martin Newman tuppkam. Nu har han stubb där han sitter bakom arbetsbordet. Martin finns med på de svartvita bilderna från det första husköpet. 1986 var han en avhoppad biologistudent, en arbetslös "drop down" från Hulls universitet.

– Många av oss var indirekt hemlösa, bodde hos kompisar eller föräldrar. Vi hade inga byggkunskaper, inga affärskunskaper. Vi var unga och radikala. Vi ville förändra.

De arrangerade rockkonserter för att samla in pengar. Och vänner med arbete och bostäder hjälpte dem, tog lån och inteckningar för köp av ytterligare fyra förfallna hus på ett år. Snart kunde de

marknadsföra kooperativets färdiga lägenheter med en tidningsannons. Giroscope blev alldeles nerringda. Och de valde inte de tryggaste hyresgästerna. Kriteriet var att de som bäst behövde en bostad fick flytta in. De krävde ingen deposition, fast inkomst eller liknande.

– Det handlade både om att vi själva knappt hade någonstans att bo, men det var också ett politiskt engagemang mot rivningen av äldre hus i städerna. Vi ville ju bevara, säger Martin.

Det växande gänget runt Giroscope sökte upp ägare, bjöd på auktioner eller köpte loss hus i samarbete med kommunen. Efterhand blev de något av specialister på att få loss tomma eller konstiga hus i området runt västra Hull.

Sent 80-tal, i mitten Martin Newman.

Den gamla hamn- och fiskestaden Hull eller som den egentligen heter Kingston upon Hull, hade efter kriget en minskande befolkning under flera decennier. Fiskets betydelse minskade, industrin rationaliserades, liksom hamnen. Här fanns plötsligt helt tomma hus.

Samtidigt fanns det ett växande universitet i staden; gott om unga människor med spännande idéer. Jordmånen var närmast optimal för att få igång en rörelse som Giroscope.

– Det hade varit svårt att driva något som Giroscope i London, säger Martin. Där blir det så mycket större belopp hela vägen. I London blir även en fastighet i dåligt skick så dyr att ingen med stöd från det sociala har råd att bo där.

På väggen bakom Martin står ganska precis hundra pärmar, en

för varje hus som Giroscope idag äger. Och på den enkla whiteboardtavlan på fönsterväggen organiseras dagens uppdrag. Här är de som vilket socialt företag som helst. Vilka människor jobbar i cykelverkstaden på måndag? Vilka är volontärer i datorverkstaden, och stadsodlingen denna vecka? Vilka ska ta itu med den nya kyrkobyggnaden? De har i dialog med kommunen just köpt in en äldre kyrka. Avsikten är att renovera om den till kulturhus.

Alla som arbetar hos Giroscope fränsett de 18 anställda, kallas sedan begynnelsen för volontärer. De kan vara människor som lever på försörjningsstöd, gästarbetare, pensionärer, psykiskt funktionshindrade, drogmissbrukare, unga avhoppare från skolan, eller människor med placering från fångvården. En del övergår efterhand till att bli anställda i organisationen. Några får en egen lägenhet. Andra lär sig hantverken, att renovera. Giroscope har idag organiserad utbildningspraktik inom bland annat målning, murning, golvläggning och enkel rörmontering.

– Vi kan ge unga människor i utanförskap en känsla av hopp när de möter de äldre i Giroscope, som också varit bostadslösa och arbetslösa en gång i tiden. När de hör deras historia fattar de att en förändring är möjlig.

Genom köpen och renoveringarna har de aktivt tagit del i stadsdelens utveckling. Idag väljer de noga vilka som ska få hyra Giroscopes butikslokaler. De har exempelvis hyrt ut till en kooperativ butik där unga och arbetslösa både kunnat köpa och sälja saker, till en vegetarisk restaurang, en ekologisk frukt- och grönsaksleverantör och till klassrum för engelskundervisning för flyktingar.

De har hjälpt till att tillhandahålla lokaler för daghem och för en vårdcentral i området, något som tidigare saknades. Och de har köpt en gård strax utanför bostadsområdet som renoverats till företagsby för mindre företag och samhällsföretag.

– De första husen köpte vi för mellan tre och fem tusen pund.

Först var det en väldig kraft i projektet. Vi köpte fler hus och alla i gruppen var engagerade, berättar Martin.

Men efter 10 år rann pionjärkrafterna ur. Flera i ursprungsgruppen bildade familj och fick barn, flyttade eller hade andra jobb som tog tid. Alla orkade inte med totalsatsningen Giroscope i hur många år som helst. Eller som en av tjejerna i Giroscope säger i ett tv-inslag från den tiden.

– Vi kunde inte komma längre med bongotrummor och rastahår. Vi behövde tänka nytt.

En komplikation blev också The housing market renewal programme, en politisk reform som mellan åren 2002 och 2011 gav god ekonomisk kompensation till fastighetsägare som rev sina förfallna hus. Epoken blev svår för Giroscope, och skapade spänningar till kommunen.

2007 var Martin Newman den enda av Giroscopes grundare som fortfarande jobbade kvar. Bräckligheten gjorde det sårbart att fortsätta i föreningsform. De registrerade därför om sig till stiftelse. Det fanns flera fördelar med det – lägre momssats, bättre förtroende hos banken, större möjlighet att söka pengar och att tilldelas donationer.

När Giroscope blev stiftelse, kom en del av de äldre medlemmarna tillbaka.

Nu sitter några av dem återigen i styrelsen. I vardagen menar Martin att organisationen fortfarande drivs som ett kooperativ. Någon enskild ägare finns inte. Och principerna är precis som tidigare – blivande hyresgäster är själva med och renoverar sina lägenheter. Man kräver inga depositioner, anställningskontrakt eller liknande vid uthyrning. De bäst behövande hålls i särskild åtanke för lediga lägenheter.

Sedan omvandlingen till stiftelse har Giroscope fått en allt bättre kontakt med kommunen.

– Staden ser oss inte längre som en ung proteströrelse. Nu är de stolta över att vi finns och över det vi gör. Vi gör något som inte de kan, och det respekterar de, säger Martin Newman.

Vi snörar skorna och följer med Martin på en vandring genom västra Hull. Han visar medan vi vandrar. "Det här var ett av de första vi köpte. Och här är två till som bägge tillhör Giroscope. Och här är ett som vi just har köpt. Det var en äldre dam som ägde det för att hennes barn en dag skulle flytta in, men de ville aldrig bo här och så blev det tomt och förfallet. Det är fuktskador i fasaden och i övre trossbotten."

En kvinna tvärs över vägen ropar på honom. Hon har problem med sin tvättmaskin. Alla tycks känna Martin. Han som stannade kvar, han som bar drömmen från 20-årsåldern vidare.

Samtidigt som vardagen präglas av stopp i avlopp och trasiga tvättmaskiner, anses filosofin och idéerna bakom Giroscope så intressanta att de 2016 vann det kanske mest prestigefyllda bostadspriset på planeten – UN World Habitat Award tillsammans med Canopy i Leeds. Priset delades ut i Ecuador.

Giroscope och Canopy räknas till pionjärerna inom den brittiska inom den brittiska Self help housingrörelsen. En rörelse som idag har närmare 100 underorganisationer. På organisationens nationella hemsida ges tips om hur man bäst kommer över tomma och förfallna hus i England, hur finansiering kan lösas och hur arbetet organiseras.

– Giroscope är mest aktivt i dåliga tider, menar Martin. När finanskrisen kom 2008, då behövdes vi med förnyade krafter. Och sedan dess har här varit full aktivitet.

Ända sedan grundandet har Giroscope haft ett medlemsbeslut att inte växa för fort, aldrig bli fartblinda och riskera soliditeten. Giroscope ska alltid vara en trygghet och en möjlighet för människorna i västra Hull.

Text och bild: Fredrik Bergman

Äldre bilder: Giroscope

Giroscoptes värdegrund:

Alla har rätt till en plats de kan kalla för "mitt hem".

Alla bör ha tillgång till ett meningsfullt arbete och bli

rimligt avlönade för det.

Ingen ska behöva känna sig isolerad från samhället på grund av fattigdom, hemlöshet eller fördomar.

Lagar mot tomma hus

I England finns lagen Empty Dwelling management order. Kommunen kan

kräva att hus som stått tomma en längre tid måste komma till användning. Om ett hus stått tomt i mer än sju år har kommunen rätt att förvalta huset, och hyra ut det.

Avsikten är dels att förhindra vandalisering av tomma hus och förfulning av staden och dels att få loss fler möjliga bostäder.

I Hull har kommunen tagit kontakt med Giroscope för att låta dem förvalta och hyra ut just dessa hus.

Någon liknande lag finns inte i Sverige. Här kan hus stå tomma hur länge som helst.

2011 introducerades också The empty homes community grants programme i syfte att stödja köp och renovering av tomma hus.

Self help housingrörelsen var flitiga på att söka dessa medel.

När projektet summerades 2015 hade 1759 bostäder räddats inom ramen för denna reform.